

ԻՍԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՅԱԿՈՒՐ ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

ՄԻՍ ԵՐԵՍԵՆ ԷԼ ԴԱՐՁՆԵԼ ԵՐԵՐ ՏԵՂԻՆ ՀԱՐՅԵՐ

Տասնհինգերորդ դարի շատ դիտողներ, նրանցից ամենաապրեցիկը՝ Նիտչեն, բացայայտ արհամարհանքով է նայում միւս երեսը դարձնելու հրահանգին, համարելով այն մի բան, որը մարդուն տալիս է ստորակի կարգավիճակ: Նաեւ շատ ուրիշներ՝ ներառեալ Բրիտանական կայսրությանը համակրող քննադատներ, ի թիւս որոնց թերեւս նաեւ Ռենոյը Նիբոյը, այդ մոտաժողութեան եղանակը համարում են անգործադրելի, անհամարժեքի, անարդարանալիօրէն անջատուած կեանքի անողոր իրականութիւնից եւ ի վերջոյ անյարմար՝ մարդկային բնութեանը:

Բանի որ մենք փորձում ենք դիմագրաւել այդ մարտահրաւերը՝ միւս երեսն էլ դարձնելու հրահանգի մէջ իմաստ գտնելու, երեք կարեւոր հարցեր պէտք է նկատի առնենք.

- ա. Ի՞նչ է հակամարտութիւնը լուծելու գործընթացի ամենաբարձր եւ կամ վերջնական նպատակը:
- բ. Բանակցութիւն վարողները, ու՞մ բարեկեցութիւնը պէտք է ի մտի ունենան:
- գ. Կարո՞ղ ենք բարոյական փիլոսոփայութիւն կառարել այն դէպքում, երբ հակառակորդի կեցածքը սպառնում է ոչ միայն մեզ, այլ նաեւ մեր այն սկզբունքներին, որոնք մենք հաւատարմօրէն որդեգրել ենք:

ա) Սովորական յամառ կամ աշխարհիկ նպատակը, որը ուղղութիւն է տալիս մի սակարկութեան, այս է. Տուր հակառակորդին հնարաւորինս քիչ եւ վերցրու քեզ համար հնարաւորինս շատ: Նպատակը, ինչպէս երեւում է, կայանում է նրանում, որ կարողանաս ապահովել քո համար առաւելագոյն կարելի բաւարարումը: Մարդիկ, որոնք վարժուած են առաւելագոյն օգուտը իրենց համար ապահովելու արուեստին (կամ այն խմբի համար, որի համար աշխատում են), առ հասարակ, բարձր են վարժաւորում: Սա պատշաճում է «խնդ-ընդդէմ-քոնի» սկզբունքին, սկզբունք, որը տրամագծօրէն հակառակ է Աւետարանի ուսուցած արդարութեան սկզբունքին, այսինքն՝ այն կանոնին, որ իբրեւ Բրիտանի մարմնի անդամներ (իրական թէ հաւանական), մարդիկ արժանի են իրենց արդար բաժնին, որը տրամադրելի է Աստու աշխարհի մէջ բնակող խորաբանչիւր անհատի բարեկեցութեանը:

բ) Ըստ նախորդ հարցի պատասխանի՝ տիպիկ քաղաքական եւ առեւտրական բանակցութիւններում էլ օրէնքն այն է, որ պէտք է հակառակորդի շահերով մոտաւոր լինել այն չափով, որքան որ այդպիսի ուշադրութիւնը անելի լաւ կերպով ծառայի անհատի սեփական շահերին: Սա չէ Բրիտանական պահանջը: Բրիտանական վերաբերմունքն է հաշուի առնել հակառակորդի շահը քո սեփական շահերի հետ միասին՝ երեւակայօրէն բանակցութիւնների մէջ ներառելով նաեւ երկու կողմերի գալիք բոլոր սերունդներին: Մեզ տուած պատմութեան պարզ եւ որոշակի դասը այն է, որ ոչ թէ վրիժառու յամառութեան վրայ հիմնուած բանակցութիւնները, այլ՝ փոխադարձ հոգատարութեան եւ ավնութեան զգացումը նոյնպէս պատահում է, որ լինեն իւելացի անելիք մի բան, մասնաւորապէս, երբ ի մտի ունենանք անսահման ապագան, ապա այդ դէպքում, այն կարող է էական սպիտակութիւն թողնել կողմերի վրայ, նրանց երեխաների վրայ, ինչպէս նաեւ նրանց թոռների վրայ: 1919 թուականի Վերսայի Դաշնագիրը այդ պարագաներից մէկն է: Եթէ այն անելի մեծ մոտաւորութիւն ցոյց տար պարտաւորի նկատմամբ, ապա հաւանական է, որ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմը չպատահէր: Դարձեալ պարզում է, որ մենք կարիք ունենք՝ մեր տեսիլքը յուսկական զգացումներից այն կողմ տարածելու իմաստութեան: Դա պահանջում է Բրիտանական համբերութեան առաքինութիւնը:

Իմաստության և համբերության ներդրումով ոչինչ առելի գործնական չի կարող լինել, քան Բրիստոնեյթինը, որ մի շարք յղացքներով, նրանց միջոցով մօտենալու համար անհատի բարոյական կեանքին կամ վարելու համար արտաքին մի քաղաքականություն: Ուստի այն սուտ յերիւրանքը, (կրկնում եմ, *սուտ յերիւրանքը*), ըստ որի՝ իբր Բրիստոնեյթինը լաւ գետին չէ, որի վրայ կարելի է կառուցել քաղաքականություն, իրապէս նշանակում է, որ մարդիկ բաւարար կերպով կրթելից ապաստ չեն՝ ինչպէս նաեւ իմաստուն և սիրով համբերատար չեն: Բրիստոնեյթինը մեծ չափերով չի կիրառում, ոչ թէ իր անկիրառելիութեան, անգործնական և անտրամաբանական լինելու պատճառով, այլ որովհետեւ այն պայքարում է խորը հաստատում քնական բնավորների դէմ, և այսպիսով՝ պահանջում է բարոյական արտակարգ ճիգ և քաջություն:

Իսկական քրիստոնեաները ստեղծում են իրենց սեփական Բրիստոսի ուսուցումը՝ թէ մինչեւ աշխարհը չապաշխարի, այն պիտի չղաղարի վանգումային ցաւի թափերաբեւ լինելուց: Դարձեալ, ինչպէս Յիսուս ուսուցանում է, բոլոր այդ ցաւերը պայմանաւորուած են մարդկային չարականութեամբ, որքանով որ նոյնիսկ հիւանդութեան կամ որեւէ արկածի հետեւանքով առաջացած մարդկային ցաւերը՝ տանելի են դառնում մարդկային կարեկցութեամբ: Գլխացաւի պարագային. կարող ես վերցնել երկու ասպիրինի դեղահատ, բայց եթէ այն չօգնի, ասպա քեզ կ'օգնի այն, որ մէկը քո ձեռքը կարեքցանքով բռնի: Յաւը սփոփիչ է, երբ իմանում ես, որ ուրիշ մէկը քո ցաւը կ'իսում է:

Բոլորի ապաշխարութիւնը միշտ կը մնայ մի հեռաւոր երապ: Այն աղօտ կերպով պատկերում է երկար և անծայրածիր ճանապարհի ծայրին: Այնուամենայնիւ, բարի քրիստոնեաները պէտք է իմաստութեամբ և համբերութեամբ շարունակեն աշխատել՝ ստեղծելու համար մի հասարակութիւն, որը անհատաբար և հաւաքաբար անկեղծ է Աստծո սիրոյն: Առելի լաւ աշխարհը կարող է դառնալ թանձրացեալ մի կարելիութիւնը, միայն այն պարագայում, երբ արտաքին աշխարհը սրտաբաց ընդունի Սուրբ Երրորդութեանը, քանի որ յստակ է, որ ոչ մի հասարակական-քաղաքական կարգադրութիւն, ոչ նոյնիսկ ամերիկեան ժողովրդավարութիւնը, պիտի չիրագործուի այնքան ժամանակ, որքան որ պաշտօնեայ մարդիկ չեն լսում Տիրոջ ձայնը, որ սիրում է իր բոլոր արարածներին՝ ներառեալ աշխարհի բոլոր մարդկանց՝ անցեալ, ներկայ և գալիք սերունդներին, և բոլոր ֆիզիկական մարմերի մէջ, մեր շրջապատից մինչեւ մթնոլորտի վերին շերտը, որտեղ Նա տեղաւորել է նրանց: Մարդիկ, որոնք որեւէ մէկ վարչակարգում, նուիրում են իրենք իրենց աշխարհում իրական բարեպաշտութիւնը առելացնելու ծրագրին, իրենց անձերը իմաստաւորուած են գտնում՝ իբրեւ Աստծո կանակատարներ՝ Բրիստոսի մէջ իրենց վերաօնեղծելով: Աշխարհում այս է նրանց լաւատեսութեան հիմը, որտեղ երջանկութիւնը մի պատահական ընդմիջում է՝ յաճախ պատահող ցաւայի միջադէպերի ժամանակագրութեան մէջ: Բոլոր մարդիկ չեն կարող սուրբ լինել, բայց այն սուրբերը, որոնք ներկայիս գործօն կերպով հնապանդում են Աստծո կամքին, պիտի աշխատեն ապագայի համար՝ առանց ձեւացնելու կամ անդրադառնալու, որ նրանք *կերտում* են այն: Նրանք ապագայի կերտումը թողնում են Տիեզերքի մարդասեր Իշխանին:

գ) Հակառակ որոշ աղանդների ուսուցումների, սխալ է աշխարհը բաժանել փրկուածների և չփրկուածների դասերի: Առելին, կան ոմանք, ովքեր թէա արդէն կանգնած են բարոյականութեան բարձր աստիճանի վրայ, այդուհանդերձ քաջատեղեակ են իրենց մեղաւորութեան մասին և միշտ աշխատում են լինել մի փոքր առելի արժանի՝ Բրիստոսի աշակերտ նկատուելու նախընտրութեան մէջ: Տասերորդ դարի Գրիգոր Նարեկացիի հայ սուրբը, պատմութեան մէջ աչքի է ընկնում իբրեւ մի տիպար: Նա փարոս է նրանց համար, ովքեր իրենց անձերը նուիրել են մշտապէս Աստծո կատարելութեանը մերձենալու պահանջուած գործին, որ իրենց

պաշտամունքի Նպատակն է: Անձի կողմից պարտադրում ադ պարտականությունը, մղում է աշակերտին ամեն ջանք թափել և փնտռել յարմար մարդիկ, որոնք իր ընկերակցության կամ օգնության կարիքը կարող է ունենան:

Կրթական սարահարթի ստորնակետին, որտեղ ապրում են նախանձախնդիր մարդիկ, կան նաև անուանական քրիստոնեաներ, որոնք լիովին վայելում են իրենց ուղղամիտ լինելու իրողությունը: Որեւէ մէկին սպանե՞լ են նրանք: Ոչ: Բռնաբարե՞լ են որեւէ մէկին: Ոչ: Ինչ-որ բան գողացե՞լ են: Ոչ- շատ լաւ, թերեւս բացի այն պարագաներից, երբ դա օրէնքով արտօնում է: Այս կարգի մարդիկ, կարող են լուրջ վերաբերուել Տաւ Պատուիրաններին իրենց հասկացողության չափով: Նրանք, շատ յաճախ, հակում են շնորհակալութիւն յայտնել Աստծուն, իրենց՝ մարդկային վանգումներից աւելի խելացի ծնում լինելու համար և ցնծագին վայելել իրենց աշխատանքի պտուղը: Նրանք այս կերպ են վարում՝ կարծելով, թէ իրենց ապահովում հարստութիւնը և պօրութիւնը իրենց տրուել է ոմն աստծու կողմից, իբր օրինություններ:

Այն ինչ, որ այս երկրորդ դասակարգի մարդիկ (տարբեր նրանցից, որոնք մշտապէս ձգտում են աւելի խորը սրբութեան) չեն հասկանում, հետեւեալն է. Մենք չէ, որ պատասխանատու ենք աշխարհում մեր գոյութեան համար, ոչ էլ մենք ենք որոշում մեր սեռը կամ մեր մարմնի և մտքի տաղանդները: Դրանք *պարպապէս* մեզ տրուել են: Ամեն պարագայի, քրիստոնէական մտածելակերպի շրջանակում դրանից կարելի է ելրակացնել, թէ այն բոլոր առաւելութիւնները, որ ի ծնէ մեզ տրուել են՝ Աստծու ձրի շնորհներն են: Բայց, առնուապ, անպատշաճ է որ անհատը Աստծու շնորհները օգտագործի այնպիսի նպատակների համար, որ մեղանչի Աստծու դէմ, այսինքն՝ անձնակենտրոն եղանակով: Սա երախտագիտութեան տարրական առաքինութեան հարց է, որ մեզ տրուած Իր շնորհները օգտագործենք ամբողջովին կամ նոյնիսկ նախընտրաբար ոչ միայն մեր բարեկեցութեան համար, այլ՝ մէջբերենք *Քաղաքացիացի* մի դիպուկ համար. «աշխարհի հոգատարութեան» համար:

Վերջնական վերլուծութեամբ, կոտորակում աշխարհ ունենալու պատճառը այն է, որ մարդկային վանգումների մոթերում և սրտերում սիրոյ և արդարութեան Աստուածը՝ Յիսուս Բրիստոսի Հայրը, որ երկնքում է, որ իրենց ետերի դռան մօտ է և թակում ու սպասում է, որ ներս հրախրուի, անտեսում է: Նա յաճախ անտեսում է ի նպաստ իրենց մտացածին աստծու, մի աստուած, որ պատուիրում է իր հաւանութեան որոշմը դնելու իրենց ծառայող նախաձեռնություններին: Աշխարհի մասնատում լինելու պատճառը այն է, որ շատ կռապաշտութիւններ աշխուժացնում են նրա բալում մշակոյթները: Այն որ այսպէս աշխուժացած աշխարհում ահաբեկչութիւն և ուրիշ արիւնյալի ճակատամներ պիտի լինեն, դա ամբողջովին անխուսափելի է:

ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ ՇՐՋԵԼԸ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ Է՝ ՈՉ ԹԷ ԲԱՅԱՐՁԱԿ ՕՐԵՆՔ

Վերը նշում երեք նկատառումներից յետոյ, մենք հիմա կարող ենք դիտարկել միւս երեւը դարձնելու հրահանգը: Ինչպէ՞ս է վարում ճշմարիտ քրիստոնեան, երբ հանդիպում է մի խմբի, որը սուլուել է աւելի ցած, քան մարդկային սրտի և մտքի ստորին սահմանը և դառում է անասնական չափանիշներով և վճռական է իր մտադրութիւնը ամեն գնով իրականացնելու մէջ, մինչեւ իսկ՝ սպանել անմեղ մարդկանց, կանանց և երեխաների:

Նախքան յառաջանալը, մենք պէտք է յիշենք, որ կեանքը Տիրոջ այգում լաւ է՝ դժուարութիւնը նուաճելու տեսակետից: Բրիստոնեան իր կեանքը արժեքաւոր է համարում միայն այն չափով, որքանով այն առաջանում է դէպի նպատակը, որի համար Աստուած մարդացաւ և բնակուեց մեր մէջ: Առանց իր սեփական հասցէն

ունենալու, մարդացած Աստուածը շրջեց Երուսաղեմի փողոցներում, հնարաւորութիւններ ունենալով մարդկանց հաղորդելու իր անձնապիտոյեան եւ բուժիչ ներկայութեան փորձառութիւնը: Նա իր տնօրինութեան վերջում միանգամայն յատակեցրեց, որ նա եկել է Իր միջոցով աշխարհը վերամիադրելու Հայր Աստծու հետ: Այսպիսով՝ մարդեղացւան նպատակը աստուածացումն է, այսինքն, որպէսզի մարդ Աստուած դառնայ: Ուղղափառութեան առաջամարտիկ Սուրբ Աթանասի Մարդեղութեան մասին յայտնի գրքի խօսքերով՝ «Աստուած մարդացաւ, որպէսզի մարդ Աստուածանայ»:

Այդ լինելով մարդեղութեան նպատակը, պարզ է դառնում, որ մարտահրաւերի կամ ճակատումի ժամանակ ճշմարիտ քրիստոնէայի իր անձին տալիք հարցադրումը պէտք է լինի հետեւեալը. ո՞ր պատասխանը՝ ներառեալ իմ (կամ մեր) մահը, առաւելապէս կը գոհացնի մարդացեալ Աստծուն: Հենց սա է քրիստոնէաների հիմնական մտահոգութիւնը: Միւս երեսը դարձնելու նիւթը, որպէս մէկ միջոց նպաստելու համար Աստծու նպատակի իրագործմանը, պէտք է ուսումնասիրուի այդ մտահոգութեան տեսանկիւնից: Այն որ այդպիսի մտահոգութեամբ մշակուած վարքագիծը, կենցաղը, քաջ եւ յանդուգն արարք է, արդէն պարզ էր նոյնիսկ Եսայի մարգարէին. «Տէրը բացել է իմ ականջները, եւ ես ապաստանք չեղայ, ոչ էլ ընդդիմացայ: Ես դարձի թիկունքս նրանց, ովքեր հարուածեցին ինձ եւ իմ երեսը նրանց՝ ովքեր փետտեցին իմ մօրուքը: Ես իմ երեսը չթաքցրի նախաւորներսից ու թոքից: Բանի որ Աստուած կ'օգնի ինձ, հետեւաբար ես պէտք չէ անաչեմ: Ես իմ երեսը դարձի ինչպէս կարծր քար եւ ես զիտեմ, որ չեմ անաչելու»:

Նոր Կտակարանում, շրջանակը, որի մէջ միւս երեսը դարձնելու հրահանգը տրուած է, պահանջում է, որ մենք ամբողջովին ձեռքապառուած լինենք այն բաներից, որ մեր սեփականն ենք համարում եւ պատրաստակամութեամբ համակերպուենք նոյնիսկ վարիչ ուժերի հրամանատարների կողմից տրուած հրամանին: Եթէ նա մեզ հրամայում է իր համար բեռ կրել մէկ կամ երկու մղոն տարածութիւն, ապա մենք պէտք չէ ընդդիմանանք: Չարժէ ընդդիմանալ (մեջբերենք Յիսուսի հետեւեալ խօսքը).

«Լսել էք՝ ինչ ասուեց. «Աչքի փոխարէն՝ աչք եւ առամի փոխարէն՝ առամ»: Իսկ ես ձեզ ասում եմ. Չարին հակառակ չկանգնել, իսկ եթէ մէկը քո աջ ծնօտին ապրտակ տայ, նրան միւսն էլ դարձրու: Եւ եթէ մէկը կամենայ քեզ բռնադատել եւ քո շապիկն առնել, նրան քո բաճկոնն էլ թող: Եւ եթէ մէկը քեզ հարկադրի մէկ մղոն ճանապարհ անցնել, նրա հետ երկու էլ գնայ: Եւ ո՞ր նրան, որ քեզից խնդրում է. եւ ով կամենում է քեզից փոխ առնել, երես մի՛ դարձրու նրանից»:

Ունեցուածքից չկառչելու նիւթը մասնաշաղկապ է Բրիտանութեանը: Բուրդայական ուսուցանող շինիչ գրականութեան մէջ կայ մի վանականի պատմութիւն, որը անապատում հանդիպում է մի առիծի: Առիծը խնդրում է վանականի ձեռքը: Վանականը, առանց երկնոտանքի ձեռքը մեկնում է կենդանուն: Գլխաւոր կէտը այն է, որ անհատի մարմինը ինքնին սեփականութիւն է եւ բոլորը պէտք է իրենց ուշադրութեան կենտրոնում պահեն այն, այսինքն՝ անհատի նիւթականութիւնը, հետաքրքրութեան կիպակէտը: Նա, ով իր անձը սահմանում է իր ունեցուածքի հետ կապուած, անկանխելի տարածութիւն է դնում իր եւ Դրախտային թագաւորութեան միջեւ:

Բայց մէկը կարող է ասել, նայիր մի պահ ոչ թէ տուողին, այլ՝ վերցնողին: Իսկ ի՞նչ կը լինի, եթէ թիքնոց վերցնելուց յետոյ, նա ուրի նստել իմ կօշիկները եւ յետոյ իմ պարենը: Արդեօք կայ դրան սահման: Եւ ինչու՞ ես պիտի գոհացնեմ մեղքը, այս պարագային՝ ազատութեան մեղքը: Եթէ ես անձնապէս պէտք չէ ազատ լինեմ, ինչու՞ հանդուրժեմ ուրիշի ազատութիւնը: Արդեօք հնարաւոր է, որ մէկը գիտակցական ընտրութեամբ լինի ապնիւ եւ յօժարական թոյլ տայ՝ մէկ ուրիշին անարդար լինել:

Կան արդարացի հարցադրումներ, բայց դրանք, որոշ իմաստով, անտեղի են: Բոլորի համար պատշաճ դասը այն է, որ չարը վերջանում է, երբ նրա պատճառները վերացած են, երբ դրանք բախում են Խաչեալ Աստծու ոչ-նախապարձակ, այլ սիրող վարմունքի հետ՝ խաչի վրայ: Դա տարածում է ամբողջ ժամանակի տեսողության վրայ, մինչ միւս երեսը դարձնելը մեկի կամեցողության յայտանիշն է ջանասեր գործավար լինելու, ծառայելու փրկարար խաչի անընդհատ ներգործությանը: Ինչպես արդեն ակնարկեցինք, միւս երեսը դարձնելը սա դարձնում է նպատակի միջոց եւ դա նշանակալիորեն փոխում է իր կարգավիճակը: Դա դարձնում է այն ոչ թե բացարձակ օրէնք, այլ ռապնավարութիւն՝ ուրիշների կարգին: Իր թիկնոցն էլ պատրաստակամօրէն տալու նրան, ով վերցնում է իր վերարկուն եւ կանուխն իր միւս երեսը դարձնելու միջեւ հասարակաց գետինը այս է. երկու դէպքում էլ անողը նա չէ, այլ՝ Բրիստոս, որ ապրում է իր մէջ: Անկասկած, Յիսուս նկատի ունէր ճիշտ այն, ինչ որ ասաց, եւ ասաց, ինչ նկատի ունէր, երբ նա հրահանգեց իր իսկական հետեւորդներին չդիմադրել չարին եւ դարձնել միւս երեսը: սակայն եւ այնպէս, գաղափարը դադարում է բացարձակ պարտաւորեցնող լինելուց, երբ դնում ենք այդ իր Նոր Կտակարանի առաւել մեծ բովանդակութեան մէջ:

ՍԻՒՍ ԵՐԵՍԸ ՇՐՋԵԼԸ. ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱԳԾԻ ՄԷՋ

Այս շրջագծի մէջ հարկ եղած կերպով պէտք է նկատի առնենք այն իրողութիւնը, որ Յիսուս հանդուրժողութեան առաքինութեանը սահմաններ է դնում: Իր սեփական հանդուրժողութիւնը հասաւ իր սահմանին եւ տեղի տուեց ֆիզիքական հակադեցութեան, երբ նա տեսաւ, որ կրօնն ու կրօնական ծիսակատարութիւնները շահագործում են, կրօնական հաստատութիւնները բարեպաշտութեան փոխարէն՝ ուրիշ նպատակների համար են օգտագործում: Բանի որ հանդուրժողութիւնը միշտ պէտք է տեղի տայ խաղաղութեան եւ սիրոյ մէջ մնալու անհրաժեշտութեանը, այդ պատճառով առաքինութիւնները պէտք է ենթարկուեն վերաբեւոյնման, երբ դրանք դրոշմում են Աւետարանի շրջագծի մէջ: Վերցնենք քաջութիւնը: Դրա կարիքը կարող ենք զգալ պաշտանելու մեր անձը սպառնացող խելագար վերաբերմունքից կամ առանց դրդապատճառի նախապարձակ գործողութիւններից, որն սակայն պէտք չէ վերածուի վրէժից դրդուած դաժանութեան:

Մենք պէտք է հանդուրժողութեան վրայ դրուած այս սահմանափակումը ի մտի ունենանք, երբ նայում ենք Յիսուսին՝ իր աշակերտներին աշխարհի տարբեր ծայրերը ուղարկելիս՝ Իր գործը շարունակելու համար: Նա ասում է նրանց. «Ես ուղարկում եմ ձեզ իբրեւ զառնելու գայլերի մէջ, ուստի եղէք խորագէտ՝ օձերի պէս, եւ միամիտ՝ աղանիւնների պէս»: Սա, միւս երեսն էլ դարձնելու հրահանգը դնում է անելի լաւ լոյսի տակ: Սա անվերապահօրէն հնազանդուելու մի հրամանն է: Իբրեւ հանդուրժողութեան մի տեսակ, միւս երեսն էլ դարձնելու հրահանգը, ունի իր սահմանը: Դա ցոյց են տալիս նաեւ Յիսուսի միւս հրահանգները: Եթէ անհրաժեշտ է, որ քրիստոնէաները որոշ չափապանցութիւնների պարագային լինեն անհանդուրժող, եւ եթէ անհրաժեշտ է, որ նրանք օձերի պէս խորագէտ լինեն, ապա միւս երեսը դարձնելը, իմաստուն քրիստոնէայի կողմից մի քանի հաւանական կիրառուելիք ռապնավարութիւններից մէկն է, Բրիստոնէական ծրագրերը իրագործելու համար: Համոզուած Բրիստոնէան, ուրիշ բան չի կարող լինել, եթէ ոչ միսիոնար, քանի որ, ինչպէս նախապէս մատնանշուեց, նա, որ ըմբռնում է ճշմարտութիւնը, անխուսափելիօրէն իր ըմբռնած ճշմարտութիւնը կը յայտարարի: Առաքելութիւնը կայանում է Աւետարանի սահմանների տարածման մէջ, ինչպէս նաեւ փրկութեան խոստումի յայտարարումը՝ քանի ու գործով իբր մի քրուցակից, խօսող եւ գրող, եւ, առհասարակ, իբրեւ մի վկայ: Այս է առաջադրուած նպատակը: Միւս երեսը դարձնելը, այդ նպատակին հասնելու

միջոցներից մեկն է, մի միջոց, որը կարելի է անտեսել ուրիշ որոշ միջոցների օգտին, եթե պարագաները արդարացնեն: Բայց դա չի կարող փոխարինուել որեւէ ուրիշ միջոցով, քանի որ միջոցն էլ իր հերթին պետք է համապատասխանի Նոր Կտակարանի ոգուն: Օրինակ՝ սպանելը նախընտրությունն չէ, մասնաւորաբար, երբ այն շարունակուող անխուսափելի պայքարի լուծման վերջին միջոցը չէ:

Մենք գիտենք սպանութեան դեմ եղած օրէնքի բացառութեան օգտին ի նպաստ եղած փաստարկութիւնը, երբ Ա-ն սպառնում է Բ-ի կեանքին եւ կացութիւնը այնպիսին է, որ կա՛մ Ա-ն եւ կամ Բ-ն անխուսափելիօրէն մահանայ, եւ եթէ բուն ինքնապաշտպանութեան համար Բ-ն սպանի Ա-ին, ապա Բ-ի անմեղութիւնը անառարկելի է, որովհետեւ տրամաբանական է համաձայնուել այն տեսակետին, թէ առանց Ա-ի հասարակութիւնը անելի ցանկալի կացութեան մէջ կը լինի, որը պարզապէս նախադարձակ լինելով, անելի չարիք էր: Սա մի խելամիտ փաստարկ է: Բայց սա այդքան համոզիչ փաստակ չէ, որ թոյլ տայ արհամարհելու նախաձեռնողի Բրիտանացին, որը նախընտրում է իր Տիրոջը հետեւել մինչեւ Գողգոթայ: Երբ Աստուած մարդացաւ, Նա «կամրջեց» (ինչպէս Յակոբի երապի մէջ) Իր եւ աշխարհի մարդկանց միջեւ եղած հեռաւորութիւնը, դրա հետեւանքով էլ անասինան արժէք որեց մարդկանց կեանքի վրայ: Եւ այդ անասինան արժէքի խախտումը, կը նկատուի իբրեւ ամենամեծ անարգանքը: Սակայն եւ այնպէս, աշխարհի կարող է ասել, թէ անձի կեանքը, որին սպառնում են, այն նոյնպէս անասինան արժէք ունի, ուստի պետք չէ օգտագործուի կամ ոչնչացուի նախադարձակի կողմից, վերջինիս սատանայական նպատակների համար: *Աշխարհը* իրօք կարող է տրամաբանօրէն եւ թոյլտութեամբ այդպէս ասել: Արդեօ՞ք *եկեղեցին* էլ նոյն ձեւով պետք է մտածի: Մի փոքր տարակուսելի է:

Միւս երեսը դարձնելը, պետք չէ իբրեւ կրօնական շպար գործածուի՝ թաքցնելու համար վախկոտութիւնը եւ վայրագ տուփանքը: Շատ պատմական դէպքեր ցոյց են տալիս այս իբրեւ իրողութիւն: Նոր Կտակարանը մեծ դեր է խաղացել Գանդիի քաղաքականութեան ձեւաւորման մէջ: Նա յարթեց Բրիտանական Կայսրութեանը առանց մի փանփուշտ կրակելու: Ստալինը, երբ տեղեկացաւ պապի տուած անհաւանութեան մասին՝ իր ծրագրերի վերաբերեալ, արհամարհանքով հարցրեց. «Նա քանի՞ պորագունդ ունի»: Ստալինը շատ պիտի պարմանար, եթէ իմանար, որ պապը մեծ դեր խաղաց Սովետական Միութեան փլուզման գործում՝ ոչ մի պորագունդ չունենալով իր տրամադրութեան տակ: Միացեալ Նահանգներում ոչ մէկը Մարտին Լութեր Բինգի չափ չնպաստեց ցեղային խտրականութիւնը վերացնելու գործին: Մեմֆիսի իր հռչակաւոր ճառից առաջ, մի քանգումային հանդիպման ժամանակ, Բինգը այսպէս ասաց. «Տէր, այստեղ՝ Մոնտգոմերում, մեր ապստոյթեան պայքարի պատճառով յուսամ ոչ մէկը չի մահանայ: Անշուշտ եւ չեմ ուզում մահանալ: Բայց եթէ մէկը մահանայ, թող որ այն ես լինեմ»: Այս ցաւատանց աղաղակի մէջ Բինգը ցոյց է տալիս Խաչի կեանքի իր խորը գիտակցութիւնը (եւ ընդունումը):

Ոչ մի քաղաքական գործիչ անելի խորը կերպով չէր կարող ներշնչուել Նոր Ուխտով, քան Բինգը, որից անելի յաջող քաղաքական գործիչ հալոյաղէպ կը գտնուի: Բինգի քաղաքականութիւնը՝ համբերութեան եւ բոլորին ընդունելու քաղաքականութիւնն էր: Բինգը գիտէր, որ իր ծրագիրը ոչ պակաս քան մի քանի տարի, նոյնիսկ տասնամեակներ պիտի չլաքողուի: Եւ այս ծրագրի աղաղակներից մէկը պիտի հանդիսանար իր թշնամու սեփական փրկութիւնը: Վերջ տալով ցեղային խտրականութեանը, սպիտակ մարդը՝ ինքը, մարդկութեան բարձր մակարդակին կը հասնի: Գանդին, Յովհաննէս Պօղոս II-ը եւ Բինգը ընդդիմացան չարին: Արդեօ՞ք նրանք Յիսուսի արգելիչ հրահանգին ընդդիմացան: Այս հարցմանը հաստատական պատասխան պետք չէ տալ: Օձին բնորոշ իմաստութիւնը պահանջում է, որ անդիմադրողականութեան սկզբունքը չափաւորուի (բայց երբեք չմոռացուի) եւ կախում

ունենայ պարագաներից, մինչ մեր միջից չարի ոչ բռնի ուժով հեռացումը, ինքնին պարտադրություն է: Գանդին, Զինգի նման, (որը վերջինիս ներշնչման աղբյուրն է եղել), իր պահանջների օրինականության համար ուներ կրօնական եւ բարոյական հաստատուն հիմքեր: Նա նաեւ ժամանակին գիտեր, որ իր պահանջներին չեն ընդառաջի՝ խմբագրին նամակներ գրելով, կամ քաղաքավարի կերպով խնդրագրեր ներկայացնելով Փոխարքային: Մէկը, որ ատելի խելացի ու պայտուհ չէ, քան Գանդին, բարոյական մակարդակների նկատմամբ կարող էր փորձության ենթարկուել եւ գիտակցաբար իր յուսախաբուծիւնը պոռթկալ, արիւնոտ եւ անմիջական ահաբեկչական գործողութիւնների մէջ մտնելով եւ ուրիշներին էլ նոյն կոուի մէջ ներքաշել:

Երբ մենք նայում ենք Բրիտանական հակապոտեցութեանը՝ Հնդկական խռովութիւնների դէմ, Գալիլիացիների հանդէպ Պիղատոսի հակապոտեցութիւնը մեր միտքն է զալիս: Պիղատոսը մոռածեց, թէ ճնշելով ընդդիմութիւնը Հռոմէական Կայսրութեան ապագան ապահով կը լինի: Սովորաբար, հփօր եւ իրենք իրենց արդար համարող պետութիւնները եւ ուրիշ համայնքները, օգտագործում են ամենատարածուած այս ռազմավարութիւնը, սակայն վերջ ի վերջոյ մշտապէս հասկացուել է որ դա սխալ է: Հարցը, որ Պիղատոսը ատելի շահաւէտ կերպով կարող էր ինքն իրեն հարցնել, հետեւեալն է. Այս Գալիլիացիները, «փուշ են իմ կողմին», ի նշ եղանակով կարող են բարեխաղ կամ բարեփոխել զոյալիճակը՝ բաւարարելով թէ՛ ինձ, եւ թէ՛ պահելով նրանց խաղաղ եւ մշակոյթով ատելի հարուստ հասարակութիւն: Դա կը լինէր ատելի լաւ, ատելի մարդկային, նոյնիսկ ատելի խելացի քաղաքականութիւն, թէ՛ իր տիրակալութեան ընթացքում եւ թէ՛ ընդհանրապէս:

ՊԱՏԵՐԱԶՍ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՌԺԺ ՄԻԶՈՅՈՎ

Ինչու՞ քաղաքական առաջնորդները միշտ չեն որդեգրում ատելի խելացի, բոլորին ներառելու քաղաքականութիւնը՝ *մերի*, քան թէ *իմ* շահերի քաղաքականութիւնը: Նրանք ձախողում են այդպէս անել շատ պաճառների բերումով, որոնցից մի քանիսն էլ տեսողութիւնից թաքնուած են: Այդպիսի թաքնուած պատճառներից մէկն այն է, որ հակառակ պատերազմի դէմ մեր ամբողջ ձեւական բողոքի ցոյցերի, մենք իրականում բնականօրէն պատերազմի ցանկութիւն ունենք:

Բաւական բացայայտ է դառնում, որ եթէ մարդիկ պատերազմ չուզեն, ապա պատերազմներ չեն լինի: Սակայն, ազգի կեանքի ընթացքում ժամանակ է զալիս, երբ երկրի առաջնորդները՝ առիթը ներկայանալիս, անկեղծ ժողովրդային աջակցութեամբ որոշում են, որ երկրի գլխատուրապէս ատելի շահել երիտասարդները պէտք է մահանան, եթէ ազգը, իբրեւ մի ամբողջութիւն, խուսափելու է այնպիսի պայմաններից, որոնց տակ ապրելը, նրանք ենթադրում են, անուանելի: Սա է պատերազմի հանդէպ մեր ունեցած ատելութիւն-սէր դիրքորոշման պատճառներից մէկը: Պատերազմ, որն ընդհանրապէս նկատում է մի բան, որից պէտք է խուսափել, յանկարծ դառնում է միակ տրամաբանական ընտրութիւնն ու անելիքը: Նոյնիսկ եթէ մենք հաւատում ենք, որ մենք տկար խումբն ենք, յայտարարում ենք, թէ Աստուած մեր թիկունքին է, եւ թէ Աստուած մեզ կ'օգնի, որ յաղթենք: Մենք սիրում ենք ռազմական երգի վարկի տակ քայլել դէպի առաջ: Մենք սիրում ենք շքեղ ցոյցեր, շքահանդէսներ, տարեդարձներ եւ հեծեալների շքախումբ: Զինուորական համապգեստի մէջ ինչ որ հրապուրիչ բան կայ, մասնատուրապէս, երբ այն վարդարում է շքանշաններով: Այն հրապուրանք է տալիս այդ համապգեստը կրողներին - նա ամբողջապէս պատրաստ է մահանալ կամ թոյլ տալ, որ իր մարդիկ մեր պաշտպանութեան եւ ապահովութեան համար մահանան: Մեր սրտերը հպարտութեամբ են լցում պատերազմից առաջացած սխալագործութիւնների պատմութիւններից: Ընդհանուր նպատակից սթափուած, մեր բոլոր ներքին,

բաժանարար վեճերը մի կողմ են դրում, եւ այժմ մենք, մեզանից իրաքանչիւրը անհատապէս, մեծարուած ապգի հետ, փառաւորուած ինչպէս ապգն ինքնին փառաւորում է իր սրբապան նպատակներով: Այդ նպատակը գերակայ է դառնում: Մենք հանդուրժում ենք ճշմարտութեան եւ կեղծիքի միջեւ եղող անորոշ յայտարարութիւնները այնքան ժամանակ, որքան որ դրանք նպաստում են մեր թշնամու պարտութեանը կամ նուաստացումին: Մեր յանձն առած միասնական Կոհողութիւնները ուժեղացնում են մեր պատկանելութեան զգացումը: Մենք հպարտանում ենք հերկուլէսեան ջանքերի մեր բաժինով, որոնք ուղղուած են անաղարտ պահելու այն խորհրդանիշների պատիւը, որոնց համար մեր հաւաքականութիւնը գոյութիւն ունի, ներշնչուած այն հաւաստիացմամբ, որ մենք այնտեղ ենք՝ մեր համայնքի գոյատեւման համար, եւ մեր գիտութեան եւ արժէքների համար, որոնք բնութագրում են մեր մշակոյթը: Մենք սիրում ենք դիմաւորել յաղթանակից վերադարձող փնտուրներին՝ զուհաւոր թղթիկներ շաղ տալով նրանց վրայ եւ գրկախառնուել նրանց հետ: Մենք լուրջ եւ պատշաճ կերպով ցաւում ենք, երբ գալիս է Կոհուածներին յարգանքի տուրք մատուցելու պահը: Բեանհաւորակի կենտրոնական դիրքը զրաւող անձը կը ճառի. «Նրանք ի վոր տեղը չմահացան», եւ մենք յարգալից հաւանութիւն կը յայտնենք մեր գլխի դրական շարժումով: Շեփոյի սզալի ձայնի տակ, վիշտը եւ հպարտութիւնը դժուարութեամբ միախառնում են մեր էութեան մէջ ինչ որ խորը մի տեղ: Մեզանից ոմանք չեն կարող մեղաւոր չզգալ մեր երախտագիտութեան համար, որ մեր որդին, Աստծու շնորհիւ տուն վերադարձաւ ողջ, եւ ոչ թէ հարեանի որդու նման՝ դազաղով: Թէպէտ մենք իրօք հպարտանում ենք այդ պահին յաղթական վերադարձի համար: Մեզանից միայն ոմանք պիտի յիշուեն մի դար յետոյ: Որոշ իմաստով, երկրի առաջնորդին, մէկ կամ երկու գէներալներին պիտի տրուի ամբողջ վարկը եւ պատիւը: Յամենայնդէպս, *մեր* մէջ այնպիսի զգացում է առաջանում, որ պատմութեան այս էջը մենք պատրաստեցինք, որի մասին մեր երեխաները եւ *նրանց* երեխաները պիտի կարդան ապագային:

Այս բոլորը շատ կորովի արարքներ են, շատ ուրախութիւն պատճառող: Արդեօք Յիսուս այդ ամէնից ինչ-որ մաս կամ ամբողջը սիրում է: Այդ ուղղութիւնը մատնանշող, ոչ մի ապացոյց չկայ:

«Խաղաղութիւն ուժի միջոցով» խօսքը պաշտպանող տեսակէտը, կապուած է պատերազմի հանդէպ մեր ունեցած ատելութիւն-սէր դիրքորոշմանը: Անկասկած մենք ուրում ենք խաղաղութիւն, բայց մենք լաւ ենք պզում, երբ մինչեւ ատանները փնտւած ենք - որպէսզի միշտ պատրաստ լինենք անհրաժեշտութեան պարագային: Իրականում, «Խաղաղութիւն ուժի միջոցով» խօսքը, ինքն իրեն հակաաղ պարտապարտութիւն է: Դա լսողներին ասում է, թէ մենք մոտադիր ենք բաւական ուժեղ լինել, որպէսզի մեզ չխանգարեն: Թէ՛ մենք մեր ուրած կերպով պէտք է վարուենք եւ միւսներն էլ պէտք է հանդուրժեն մեզ, իմանալով հանդերձ, որ փնտւած ճակատումի ընթացքին իրենք կը կործանուեն: Խաղաղութիւնը՝ Բրիտանութեան համար եւս առաջնորդող սկզբունք է, բայց խօսքը աշխարհիկ ուժի հետեւանքով առաջացած խաղաղութեան մասին չէ: Բրիտանութեան փնտւում է այն խաղաղութիւնը, որը գալիս է Խաչի միջոցով: Բարի Բրիտանութեան *աշխարհում* ապրում է գործունէայ կերպով, առանց *աշխարհիկ* լինելու: Նա աշխատում է ժամանակի եւ տարածութեան սահմանափակումների մէջ, եւ սպասում է Նրան, Որը նորից պէտք է գայ իր ընտրած ժամանակին: Բանի որ Նա ապրեց մեր հետ եւ մահացաւ մեզ համար, սովորեցրեց մեզ, եւ պատասխանեց մեր հարցերին սրանից առաջ, մենք իրապէս ենք իր նախընտրութիւններին մոտեմքով, եւ մենք պէտք է իմանանք ինչպէս պատրաստուենք Իր երկրորդ գալստեանը: Եթէ չապաշխարէք, դուք կը կործանուէք:

Անգլերէնից թարգմանեց՝

ՅՈՒԼԻՍ ՍԱՐԿԱՅԱՆԳ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ